

A krétai civilizáció

- A Kr. e. 3. évezred utolsó századaiban Kréta - elsőként Európában - belépett a civilizáció fejlődési szakaszába.

- Krétának nincs története a szó szoros értelmében; történeti fejlődésének csak vázlatát lehet nagyvonalakban megrajzolni, a régészeti leletanyag alapján.

- A fejlődés korszakainak tagolását is a régészet adja meg. A krétai civilizáció élete a középső és késői bronzkort, a középső és késői minói kultúra korát (kb. 2000-1580, illetve 1580-1100) foglalja magában. A palotaépítkezések mint központi fontosságú jelenség figyelembevételével beszélnek a "régebbi" és "újabb" paloták koráról: a határvonal köztük 1700 táján húzódik. A többi palota pusztulása után a knóssosi palota késői kora kb. 1450-1375 közé esik, ennek vége után pedig még egy "palota utáni" korszak következik.

- Jelentősebb paloták: Knóssos, Phaistos, Mallia és Zakro.

- "Régi paloták kora":

- * élénk kereskedelmi kapcsolatok (Égei-tenger, Egyiptom),
- * krétai településeket alapítanak egyes szigeteken (pl.: Kasti, Kythéra),
- * Kr.e. 1700 körül "régi paloták" pusztulása", az okok nem világosak, többféle elképzelés: külső támadás, bevándorlás, hódítás vagy természeti katasztrófa, földrengés.

- "Új paloták kora":

- * a következő két század során Kréta elérte virágzása tetőpontját,
- * kereskedelmi kapcsolatok kiszélesedése (főleg a keleti civilizációkkal),
- * újabb települések létesülnek egyes szigeteken, sőt Kis-Ázsia partján is (Milétos),
- * a minói kultúra önálló ága fejlődött ki Théra (Santorin) szigetén, amely a hajózás, a kereskedelmi forgalom egyik központja volt,
- * Kréta erőteljes hatást gyakorolt a görög szárazföldre, különösen a korai mykénéi kultúra kialakulására, jellegére (valószínűleg többnyire békés kapcsolat állt fenn),
- * Kr. e. 1500 körül thérai vulkánkitörés --> szökőár, földrengés, mérges gázok, vulkáni hamu,
- * városok összeomlása, leégése, flotta pusztulása, a termőföld egy részének használhatatlanná válása végzetesen meggyengítette Krétát,
- * 15. század közepén sok krétai település elpusztult, valószínűleg emberi pusztítás következtében.

- Knóssosi palota átépítése:

- * új urak Krétán: a mykénéi görögség egy csoportja szerezte meg a hatalmat (mykénéi jellegű harcos-sírok megjelenése),
- * uralomra kerülésük módja kérdéses: közvetlen katonai támadás, vagy dinasztikus kapcsolatok, vagy katonai zsoldos-szolgálat útján való befolyásszerzés és annak kiterjesztése,
- * a knóssosi achai királyok alatt Kréta egyesül: a lineáris B táblákon található helységnevek lényegében az egész szigetre kiterjednek,
- * 1375 körül a knóssosi palota végleges pusztulása (okok homályosak: külső támadás, vagy belső harcok, vagy krétaiak felkelése),
- * Kréta vezető szerepe megszűnt.

- Gazdaság:

- *- mediterrán polikultúra: gabonatermelésen (ekével), kertművelésen alapuló

földművelés,

- * megnőtt a kertművelés egy speciális területének jelentősége: fűszer-, illatszer- és festőnövények (kereskedelmi célú termelés),
- * hegyes vidékeken állattenyésztés (kecske, juh; kereskedelmi célú gyapjútermelés),
- * - a bronz- és nemesfém-feldolgozás igen magas technikai és művészi szintet ért el, akárcsak a kerámia (fazekaskorong elterjedése; híres volt a Kamares-kerámia),
- * kőfaragás, elefántcsont-faragás (importnyersanyagból),
- * Kréta kereskedelmi központ is volt (hajózás, hajóépítés fejlődése, szárazföldön a kerek járművek elterjedése),
- * a kereskedelem fő irányai: Ciprus, Szíria, Egyiptom
- * exportcikk: krétai kerámiák, olaj, bor, illatszerek, színes szövetek, réz- és bronztömbök; importcikk: főként luxustárgyak és értékes nyersanyagok (arany, elefántcsont, stb.)
- * - pénzhasználatig még nem jutottak el.

- Társadalom:

- * valódi (több tízezres lakosságú) városok kialakulása,
- * a parasztok (vidéken) és a kézművesek (a városokban) valószínűleg termékeikkel adóztak az uralkodó osztálynak, amely ezúton halmozta fel a saját ellátására és a külkereskedelmi cserére szolgáló fölösleget,
- * - a városok az uralkodó osztály központjaivá válnak, központjukban az uralkodói palotákkal,
- * palotagazdaság: a paloták nemcsak uralkodói lakóhelyek, kormányzati és vallási központok voltak, hanem a gazdasági élet szervező-irányító központjai is (raktárak, műhelyek kapcsolódtak hozzájuk), a csereforgalom központjait is képezték.

- Az állam:

- * a fénykorban valószínűleg több állam létezett egymás mellett (békés viszony, külső gazdasági és politikai tevékenység összehangolása),
- * a királyi hatalom a keleti államok despotikus monarchiáihoz hasonlíthatott (erős szakrális jelleg), bár egyértelmű királyábrázolást nem találtak,
- * Minós név feltehetőleg nem személynév, hanem méltóságnév, uralkodói cím volt, az állam szervezeti formáival kapcsolatban sok a bizonytalanság, de valószínűleg fejlett bürokratikus irányítás lehetett (paloták sokféle funkciója, írásbeliség megléte)

- Vallás:

- * - fontos volt a vallás (vallási tárgyak, ábrázolások, kultusz helyek nagy száma),
- * nincsenek nagy monumentális templomok, nagyméretű kultuszszobrok, hanem a kis "házi kápolnák", kis helyiségek (az épületeken belül) a jellemzőek; ritkábban különálló, kis alapterületű szentélyépületek,
- * természeti kultusz helyek (hegyi magaslatok, barlangok),
- * kultikus szimbólumok: kettősbárd (labrys), "szent szarvak" (stilizált bikaszarvak),
- * a minói vallás központi alakja a női istenség, az anyaistennő (termékenység),
- * az istenek nehezen különböztethetőek meg az ábrázolásokon (emberi alak, nincsenek

nagyobbnak ábrázolva az embereknél, mint keleten),
* politeizmus.

- Művészet:

- * az építészet komoly technikai tudásról tanuskodik (kút-, ciszterna-, út-, hídépítések),
- * építészetük csúcsát a paloták jelentették: többemeletes, sok helyiségből álló épületek voltak ---> freskófestészet, kisplasztika, gliptika, kő-, aranyedények domborműves díszítéssel,
- * művészetük jellemzője: a természet dekoratív ábrázolása, az emberi társasági élet eseményei központi helyet foglal el a tematikában, ugyanakkor hiányozik a háború ábrázolása és az uralkodók, az államhatalom dicsőítése.

- Az írás:

- * a minósi kultúra megteremtette saját önálló írásrendszerét is,
- * középső minósi kor elején első írástípus: hieroglif (piktografikus) írás: képletei közül egyesek hasonlítanak az egyiptomiakra, többségük azonban teljesen sajátos, önálló,
- * középső minósi korban lineáris A írás: egyszerűbb formájú szótagírás, mely a szótagjelek mellett még ideogramákat is használt (kevés ilyen agyagtáblát találtak),
- * Knóssos achai urai és a szárazföld mykénéi fejedelemségei használták a lineáris B írást már nem az őslakosság nyelvének, hanem a görög nyelvű szövegeknek a lejegyzésére.

Ajánlott irodalom:

Hegy Dolores - Kertész István - Németh György - Sarkady János: Görög történelem a kezdetektől Kr. e. 30-ig. Osiris 1995